

Jesús - Jacques Duquesne

La majoria dels habitants d'aquest país fan vacances per Nadal i Setmana Santa sense preocupar-se gaire del motiu. En la civilització de l'oci, les nadales, els pessebres, els regals de Reis i les processons s'han automatitzat i han perdut el component simbòlic. Els ciutadans més o menys catòlics tendeixen a creure literalment el que narra la Bíblia, mentre que els que són més o menys ateus no mostren gaire interès per la realitat històrica dels fets en què es basa el cristianisme. Al marge de dogmes i de prejudicis, però, els historiadors semblen estar d'acord que fa uns dos mil anys, un tal Jesús (Jehosua, Krestos) va predicar per Judea i Galilea abans de ser crucificat. El mencionen autors tan poc sospitosos de simpatia religiosa com Tàcit, Suetoni, Flavi Josep i Plini el Jove, i també apareix en nombrosos textos jueus. La realitat històrica, en tot cas, no coincideix exactament amb el que narren els Evangelis, i una legió d'especialistes treballa des de fa temps per separar la tradició bíblica dels fets comprovables. Se sap, per exemple, que Jesús no va venir el món al mes de desembre, i que els càlculs efectuats per iniciar l'era cristiana són equivocats: Jesús va néixer l'any 6 abans de Crist. L'escriptor francès Jacques Duquesne s'ha proposat de fer accessible al públic general aquestes investigacions i ha escrit una biografia de Jesús que, sense renunciar al mètode científic ni al respecte religiós, pot atraure qualsevol lector interessat en una de les personalitats més complexes de la història.

Val la pena remarcar que Jacques Duquesne ha escrit una biografia històrica, no pas un estudi teològic, i menys encara un mitjà per captar prosèlits. Les seves afirmacions indignaran abans els sectors més integristes de l'Església catòlica que no pas els ateus il·lustrats. Com altres predecessors, Duquesne aspira a captar l'essència del missatge de Jesús, que no sempre coincideix amb les interpretacions que n'ha fet el cristianisme. Duquesne, per exemple, dubta de la intenció de Jesús de fundar una Església.

L'interès de *Jesús* no és només històric, sinó també literari. El Nou Testament passa per ser un dels textos més llegits, desxifrats, debatuts i apropiats de la història. Els quatre Evangelis són versions canòniques complementàries -de vegades oposades- d'uns mateixos fets, sovint presentats de manera fosca i el·líptica. Tot plegat sembla dissenyat per afavorir el debat infinit.

Els especialistes en estudis bíblics han practicat la modalitat sagrada de la crítica literària fins a assolir nivells d'erudició esbalaïdors. Un elevat nombre dels punts debatuts té l'origen en discrepàncies de traducció: els evangelis són escrits en grec i coneguts a través de la Vulgata llatina, però els principals personatges del drama parlaven arameu i hebreu. Així, quan el text grec diu que Jesús tenia *adelphoi*, que significa *germans*, l'Església tradueix sistemàticament *cosins* per preservar la virginitat de Maria.

Les diverses interpretacions parteixen d'un diferent nivell de coneixement sobre el context en què es produeixen els fets: les estranyes anades i vingudes de Jesús «d'Herodes a Pilat» durant la Passió només es poden entendre si es coneix l'equilibrisse polític dels principals implicats, així com els privilegis sacerdotals. L'estranya fascinació de l'escena en què Maria «la pecadora» eixuga amb els cabells els peus de Jesús augmenta quan sabem que les dones tenien prohibit mostrar la cabellera en públic.

Per obtenir un bon punt de partida on situar la polèmica especialitzada només cal afegir-hi l'estil, els tics personals i les estratègies persuasives de cada evangelista. Mateu, per exemple, presenta els fets d'acord amb profecies anteriors -suposadament per convèncer lectors jueus-, fins al punt que Jacques Duquesne es permet una afirmació com la següent: «Que un esdeveniment passi desapercebut per a tots, excepte per a Mateu, permet dubtar molt de la seva realitat històrica». L'Evangelí de Marc, en canvi, sembla dirigit als gentils. Lluc és l'evangelista més «literari» i mostra una dèria per la numerologia, mentre que Joan tendeix a la simbologia teològica. A aquestes particularitats cal sumar-hi els afegitons posteriors, sempre hipotètics. Però potser el motiu principal de discòrdia entre les diferents interpretacions del Nou Testament és el grau de càrrega simbòlica dels fets relatats. Com diu Duquesne, els Evangelis estan «recoberts d'un esmalt d'afegits literaris i xifres simbòliques». Les pugnes interpretatives es basen en els límits i el gruix d'aquest «esmalt».

Els especialistes anomenen *teologumen* un fet inclòs a la Bíblia no pel seu valor històric, sinó simbòlic. Segons aquesta visió, un teologumen no és necessàriament mentida, però cal llegir-lo pel que significa més enllà de l'aparença. Aquest és un dels punts de fricció entre els especialistes: allò que uns es prenen al peu de la lletra, per altres és un mer símbol; l'exemple més conegut és la virginitat de Maria. El teologumen funciona com a recurs literari per il·luminar un determinat aspecte o facilitar l'accés analògic al coneixement. No es troba, doncs, lluny de les paràboles que tant va prodigar Jesús. D'altra banda, el teologumen es revela de gran utilitat per combatre contradiccions flagrants entre els evangelistes.

Harold Bloom ha dedicat un llibre a l'enigmàtic «J», l'autor dels primers llibres del Pentateuc; Northrop Frye ha trobat en la Bíblia l'estructura de la literatura occidental; George Steiner ha convertit en ficció una sèrie d'hipòtesis tortuoses a l'entorn del sacrifici d'Isaac; un dels relats de Borges està dedicat a esbrinar els motius de la traïció de Judes. Fa dos anys, Manuel de Seabra va publicar *El dia que Jesús va traïr Judes*, que posa l'èmfasi en el rerefons polític de la famosa traïció. La Bíblia -i en particular el Nou Testament- ha estat un motiu secular d'inspiració. Amb *Jesús*, Jacques Duquesne revisa alguns dels mites construïts per la interpretació literal, i mostra una vegada més el parentiu entre la filologia i l'exegesi, entre la crítica literària i la teologia: entre la literatura i la religió.